

שיחה: עו"ד דן אסן על היחסים המשפטיים בין ישראל לגרמניה

דן אסן, מאוקטובר 1998 אתה חבר ההנהלה של עמותת המשפטנים ישראל-גרמניה. אתה התמחית בדין הגרמני ובקשרים המשפטיים בין גרמניה לבין ישראל. במשרדך מדברים בעיקר גרמנית. זו אינה תופעה רגילה בישראל. מה גרם לכך? כשהייתי בן 13 הגעתי עם משפחתי

לגרמניה. רק אחרי שלמדתי משפטים בקלן חזרתי לישראל. התחנה הראשונה שלי היתה בצה"ל, שבו שירתתי כקצין בפרקליטות הצבאית. אחרי-כן עבדתי במשרדו של עורך-הדין הנודע אמנון זכרוני ועסקתי בעיקר בתיקים בטחוניים ובסוגיות של זכויות האדם. במרוצת הזמן הבחנתי שקיים מחסור בעורכי-דין

המתמחים בדין הגרמני, שכן עורכי-הדין הוותיקים שלמדו בגרמניה לפני מלחמת העולם השנייה הגיעו לגיל מאד מתקדם ובישראל כמעט לא נותרו עורכי-דין שלמדו בגרמניה. בנוסף, נשארתי בקשרים מצויינים עם חבריי בגרמניה, שכמה מהם משפטנים, ולכן הבחירה בעיסוק זה היתה טבעית. מה הם המישורים השונים של היחסים המשפטיים בין שתי המדינות? יש כמה תחומים מיוחדים, כגון פיצויים, השבת נכסי מקרקעין במזרח

גרמניה, ואזרחות גרמנית לישראלים יוצאי גרמניה, ויש תחומים אזרחיים ומסחריים רגילים, כמו דיני חברות, דיני חוזים ודין בינלאומי פרטי, כמו למשל דיני ירושה.

האם איחודה של גרמניה פתח תחומים משפטיים חדשים?

אחרי נפילתה של חומת ברלין נחקק בגרמניה החוק להסדרת שאלות רכוש פתוחות, שמטרתו היתה להשיב לבעלים המקוריים נכסים שהולאמו על-ידי שלטונות מזרח גרמניה בדרכים לא כשרות. חוק זה הוחל גם על נכסים במזרח גרמניה שבעליהם היהודים נאלצו לוותר עליהם או למכרם מתחת למחיר השוק כתוצאה מרדיפות הנאצים. במהלך יישום החוק התברר, שבמרכז ברלין כמעט מחצית נכסי המקרקעין היתה שייכת ליהודים ורובם של נכסים אלה אכן זורים ויוחזרו ליורשים היהודים. גם כאן התעוררו בעיות משפטיות סבוכות.

הזכרת לפני-כן, כי ישראלים יוצאי גרמניה מבקשים אזרחות גרמנית.

האם זה קורה לעתים קרובות? הנושא של מתן אזרחות גרמנית לישראלים יוצאי גרמניה הוא תחום משפטי מרתק. סעיף 116 (2) של החוקה הגרמנית מחייב את הרשויות לתת אזרחות גרמנית לכל אדם שהאזרחות הגרמנית נשללה ממנו בין השנים 1933 ו-1945 מסיבות פוליטיות, גזעניות או דתיות, וגם לצאצאיו.

חובה זו חלה גם אם האיש או צאצאיו חיים מחוץ לגרמניה ויש להם אזרחות אחרת. בשנים הראשונות היתה

ליוצאי גרמניה רתיעה מוכנת לבקש אזרחות גרמנית. בשנים האחרונות חל שינוי בעניין הזה, ובמקרים רבים הבקשות מוגשות על-ידי נכדיהם של הזכאים המקוריים, אפילו מבלי שהאב או הסב מצטרפים לבקשה. לתופעה זו יש שתי סיבות. האחת, העובדה שדרכון גרמני מאפשר לשהות בכל אחת ממדינות האיחוד האירופי ללא צורך באשרה. הסיבה השנייה היא, שכלל שחולפות השנים מאז השואה, כך פוחתת הרתיעה מכל מה שקשור לגרמניה. ההערכה היא, שיש כיום 40,000 ישראלים שקיבלו אזרחות גרמנית. זהו אחד מסימני הנורמליזציה ביחסים המשפטיים בין ישראל לגרמניה.

ומה בדבר הנורמליזציה בתחומי הדין האזרחי?

הסנונית הראשונה של הנורמליזציה היא "האמנה בין ישראל לגרמניה בדבר ההכרה ההדדית בהחלטות בתי-המשפט בעניינים אזרחיים ומסחריים", שנכנסה לתוקף בינואר 1981.

האמנה מאפשרת לכפות בקלות יחסית בארץ אחת החלטות שניתנו בבית-משפט בארץ אחרת, ואם מתמלאים תנאים פורמאליים מסויימים כמעט שאין לבית-המשפט במדינה האחת שיקול-דעת שלא לאכוף את ההחלטה שנתן בית-המשפט במדינה האחרת.

אגב, גרמניה היא המדינה היחידה שישראל התקשרה עימה כאמנה כזאת עד כה.

בתחום החקיקה האזרחית קיימת זיקה מעניינת. המקור הראשוני של

דן אסן, שלמד משפטים בגרמניה והתמחה בחוק הגרמני, מילא בכך חלק שהיה קיים בתחום זה בישראל

שיטת המשפט הישראלית הוא, כידוע, בדיני המנדט הבריטי. כשהחוקק הישראלי החל לחוקק חוקים חדשים בתחום האזרחי, הוא שאב השראה רבה דווקא מספר החוקים האזרחיים הגרמני ולא מדינים של מדינות אחרות באירופה. כך, למשל, דיני החוזים הישראלים זהים כמעט לגמרי לפרקים בחוק האזרחי הגרמני.

כיצד משפיעים הקשרים הכלכליים בין ישראל לגרמניה על היחסים המשפטיים?

בדרך-כלל האינטרסים המסחריים הם אלה שפורצים את הדרך לנורמליזציה בכל המישורים האחרים.

היום יש לא מעט חברות גרמניות גדולות שמקימות מפעלים משותפים עם חברות ישראליות. בשנים האחרונות יש גם חברות ישראליות שמקימות חברות-בת בגרמניה ומשקיעות בגרמניה. ההתפתחות הערכנית ביותר נוגעת למעבר למטבע היורו בתחילת 1999 ולמיקומו של הבנק המרכזי האירופי בפרנקפורט. חברות ההיי-טק וחברות אחרות מישראל החלו להתעניין בהנפקות מניותיהן בבורסה לניירות ערך בפרנקפורט. ממש בימים אלה החל משרדי, בעזרת לשכת המסחר והתעשייה ישראל-גרמניה, להכין את התשתית להנפקות כאלה. זה, ללא ספק, סימן לנוורמליזציה. כל הפעולות האלה אינן יכולות להתבצע בלי ליווי משפטי - זריכת חוזי מניית מקרקעין.

צילום: מוריס ויס/אוסקוריו

חוזי שותפות, הקמה ורישום של חברות. הטיפול המשפטי בעניינים אלה מחייב מומחיות מיוחדת ושליטה הן בשפה המשפטית העברית והן בשפה המשפטית הגרמנית, אך למרבה הצער יש בישראל רק מעט מאד משפטנים העוסקים בתחום הייחודי הזה.

איזה תפקיד ממלאת עמותת המשפטנים ישראל-גרמניה?

העמותה, שאני נמנה עם מייסדיה, היא סיפור הצלחה. מה שהתחיל עם כמה "משוגעים לדבר" הפך לעמותה עם 600 חברים וכינוסים שנתיים. למשפטנים בישראל אין קשרים כל כך אינטנסיביים עם אף מדינה אחרת בעולם. גם במישור הזה ניכרים סימני נורמליזציה בולטים ואציין רק שניים מהם: הראשון, אם בתחילה הכינוסים עסקו כמעט רק בתופעות הקשורות בעבר, הרי היום הם מתמקדים יותר בהווה, בכעיות המשפטיות המעסיקות את המשפטנים בשתי המדינות. הסימן השני הוא, שהעמותה הרחיבה באחרונה את פעילותה גם אל הסטודנטים והמתמחים, המקיימים כינוסים נפרדים של הדור הצעיר. עשרות מתמחים גרמנים עושים בכל שנה חלק מהתמחותם אצל עורכי-דין ושופטים בישראל ועשרות סטודנטים ישראלים שוהים כמה חודשים בגרמניה.

לדעתי אפשר להניח, ששיתוף-הפעולה בין המשפטנים הגרמנים לבין עמיתיהם הישראלים יגבר עוד יותר בעתיד.

"גשרים אל העתיד": רבים השתתפו בפרייקט "נורדרין-וסטפאליה - ישראל"

פרייקט "נורדרין-וסטפאליה - ישראל 1998", שנערך מטעם ממשלת המדינה המחוזית, הוכתר בהצלחה. 752 בני-נוער וצעירים, בני 9 עד 27, נענו לפנייה להתמודד עם הנושאים "משמעות רדיפות היהודים לגבי הדור הנוכחי", "חיים יהודיים בגרמניה" ו"היחסים הגרמניים-ישראליים היום". רבים מבין המשתתפים בפרייקט פנו לצורך זה לבני-נוער בישראל. את חוויותיהם, השונות זו מזו מבחינות רבות, הם תיעדו בכתובים, ציורים, תצלומים וסרטי וידיאו. 17 התרשמויות כאלה כלולות בספר "גשרים אל העתיד" שפורסם על-ידי הרצאת "קלארטקסט" בעיר אסן ושהופיע גם בעברית.